

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проаналізовано можливості електронної демократії щодо активізації політичної поведінки громадян. Акцентовано увагу на тому, що особливості політичної культури, фрагментація інтересів і цінностей обумовлюють міру залученості людини до політичного процесу і використання ресурсів е-демократії.

Ключові слова: електронна демократія, політичні цінності, політична культура, політична поведінка.

Abstract

The possibilities of e-democracy to enhance the political behavior of citizens. The attention that the features of the political culture, the fragmentation of interests and values determine the extent of human involvement in the political process and use of resources of e-democracy.

Keywords: e-democracy, political values, political culture, political behavior.

Суть е-демократії полягає в застосуванні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для широкого залучення громадян у громадсько-політичне життя. При цьому слід зауважити, що самі по собі інформаційно-комунікаційні технології не забезпечують участь громадян у прийнятті рішень. Комунікація, хоч би якою вона була б розвиненою, є лише інструментом в руках суспільства. Отже, для е-демократії (так само, як і для демократії як такої) визначальним є воля і голос народу, а для забезпечення доставки цього голосу посадовцям і слугує феномен е-урядування.

Перехід від індустріального до постіндустріального інформаційного суспільства, для якого характерні як розвиток інформаційних технологій, так і деідеологізація і фрагментація інтересів і цінностей, заміщення колективних цінностей індивідуальними при одночасному збільшенні міжособистісного довіри, падіння значимості будь-яких видів влади і авторитету, веде до трансформації інститутів демократії [1].

Традиційні уявлення про демократію не можуть бути екстрапольовані на суспільства, що трансформуються в умовах глобалізації та дигіталізації та постіндустріалізму. Тому потрібно шукати нові рішення, оскільки демократія потребує модернізації на основі більш еластичних форм ідентифікації громадян і більш широкої системи громадянської солідарності [2, с. 17].

Нині в результаті швидкого розгортання сучасних інформаційних технологій посилюються дебати щодо теорії демократії. У центрі дискусій - питання про характер впливу Інтернету на демократичні інститути і процеси: який фактичний напрямок змін, їх сутність, інтенсивність і глибина? Яка природа електронної демократії як нової, комп'ютерно-опосередкованої форми політичної комунікації? У чому полягає специфіка «електронного уряду» як системи інтерактивної взаємодії держави і громадян за допомогою Інтернету, нової моделі державного управління, перетворюючої відносини громадян і владних структур? Чи не переоцінюється сьогодні «демократизуючий» ефект Інтернету?

Інтернет генерує і унікальні можливості, і загрози традиційним демократичним установам і діям. Наскільки обґрунтовані оптимістичні очікування прихильників електронної демократії? Чи здатні нові форми і методи політичної участі внести якісні зміни в сформовані моделі і механізми політичного процесу? Отримавши доступ до нових можливостей та інструментів політичної участі, чи захочуть громадяни в своїй масі скористатися ними? Чи зможуть нові інформаційні технології підвищити рівень свідомості громадянськості і, тим самим, поліпшити життя суспільства?

Досить часто Інтернет розглядається як найважливіший засіб утвердження прямої демократії (насамперед, у віртуальних спільнотах). За результатами опитування Київського міжнародного інституту соціології (червень 2016 р.), 90,7% українських користувачів Інтернету стверджують, що активно користуються принаймні однією соціальною мережею. Серед найбільш популярних – «ВКонтакте» (59,2 %), «Однокласники» (50 %), Facebook (38,3 %) і Google+ (33,4 %). Зокрема, 42,5

% українців у віці 18 років і старші практично щодня користуються Інтернетом, а 17 % – декілька разів на тиждень. 36,1 % українців зазначили, що отримують інформацію політичного характеру з Інтернету, ще 32,7 % – із соціальних мереж. Дослідження також з'ясувало рівень довіри українців до джерел отримуваної інформації. Інтернет та соціальні мережі серед лідерів джерел інформації політичного характеру, яким «повністю довіряють» – таких 17,4 % українців. Крім того, у березні проникнення Інтернету в Україні вперше перевищило 60 % [3].

Ці дані свідчать, що громадяни дедалі частіше звертаються до мережі Інтернет з метою як отримати політичні новини, так і вплинути на прийняття рішень, висловити власну думку тощо. Рівень громадянської свідомості дедалі підвищується, а, отже, демократичні настрої і уподобання здатні трансформуватись у практику демократичних дій.

Проте варто зауважити, що політичні цінності молоді формуються і під впливом пострадянського інституційного дизайну, будучи продуктом адаптації до політико-інституційному середовищі. Базові норми демократичної політичної культури ще недостатньо виражені в цінностях молодих людей. Рівень довіри до політичних інститутів невисокий, як і серед інших шарів суспільства [4, с. 243]. Відповідно, незначно виражена і лояльність до демократичних політичних інститутів. Політичне участь найчастіше приймає не конвенціональні форми або зводиться до неучасті взагалі. Інтерес до політики знаходиться на досить високому рівні, проте спостерігається зневіра у власних силах стосовно суспільно-політичних перетворень.

Слід враховувати, що в сучасних, складно організованих і диференційованих суспільствах часто спостерігається згорання прямих, безпосередніх форм політичної участі. Одержує широкий розвиток така форма символічної політики знизу, як символічна політична участь, тобто цілеспрямоване створення видимості політичних дій не організованим колективом, а кожним реципієнтом соціальної комунікації. Фактично мова йде про пасивну участь в політиці, що полягає в зацікавленому спостереженні за тим, що відбувається за допомогою ЗМІ. Люди часто не тільки змушені, а й хочуть виключно символічної участі в політиці, добровільно обмежуючись лише споживанням образів з політичної сфери. Сенс такої символічної поведінки полягає, крім іншого, в симуляції політичної відповідальності, в прагненні перетворити владу в політичний сервіс, а політичну участь - в форму розваги [5, с. 56].

Нині спостерігається тенденція до поглинання Інтернету (слідом за радіо і телебаченням) транснаціональною індустрією розваг. Перетворення мережі у засіб масової інформації сприяло різкому зниженню освітнього, вікового, професійного, матеріального і культурного рівня аудиторії Інтернету. Дослідники дійшли висновку, що розширення он-лайнної аудиторії не підсилили політичної значущості Інтернету, а навпаки, давні користувачі Інтернету політично набагато активніші, ніж новачки. Все це вказує на те, що вплив Інтернету як чинника демократизації щодо формування більш зацікавленої, більш політично активної громадськості, істотно переоцінюється. Зокрема, американські вчені К. Хілл і Дж. Хьюз відзначають, що «... Інтернет не змінює людей, він просто дозволяє їм робити те ж саме по-іншому... Всупереч утопічним уявленням Інтернет, його розвиток навряд чи перетворять незацікавлених, неінформованих, байдужих громадян в зацікавлених, інформованих і активних кібергромадян...» [6, с. 157].

Більш того, багато вчених вважають, що розвиток інформаційних технологій може сприяти навіть зростанню політичної пасивності. Нові користувачі мережі Інтернет привносять із собою традиційні стереотипи пасивної поведінки в інформаційному середовищі. Адже, як відомо, основна причина популярності телебачення полягає в тому, що цей медіум використовується багатьма глядачами просто «щоб чимось зайняти себе і провести час». Варто підкреслити, що «демократія в кіберпросторі» (наприклад, обговорення політичних проблем в Інтернеті) не означає демократії в реальному світі. Активність в кіберпросторі часто «відокремлена від решти життя». Обговорення політичних питань в Інтернеті не часто призводить до політичної активності в реальному житті.

Нажаль немає статистичних даних, які б підтверджували взаємозв'язок між інформованістю і політичною замученістю громадян, взятої в таких вимірах, як рівень обізнаності про політичні справи, рівень участі в голосуванні тощо. Американський дослідник Б. Бімбер зауважує, що «У нас поки немає ніяких підстав відкидати положення, сформульоване С. Вербом і Дж. Наємом, що в ХХ ст. доступність політичної інформації не мала прямого зв'язку з рівнем громадської участі в політиці [7, с. 140]. Інформація ще не є знанням, і немає гарантії, що збільшення кількості інформації обов'язково забезпечить раціональність рішень.

Скептицизм щодо прямої демократії, яка виражається через електронні ЗМІ, як альтернативи представницьким формам, не відноситься до можливостей збільшення ступеня реагування в представницьких формах демократії за допомогою глобальних інформаційних мереж. Кращі перспективи в Україні має використання інтернет-технологій для подальшого розширення можливостей існуючої системи представницької демократії і розвитку процесів так званої «електронної демократизації». Її основний сенс полягає в використанні інтернет-технологій для наступних цілей: розширення доступу виборців і ЗМІ до законотворчої діяльності; зниження витрат по формуванню асоціацій і об'єднань виборців; підвищення ефективності зворотних зв'язків між виборцями та їх представниками в органах влади тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Корнієнко В. О. Політична соціалізація студіюючої молоді [Електронний ресурс] / В. О. Корнієнко // Гуманізм та освіта : міжнародна науково-практична конференція. – Вінниця, 2008. – Режим доступу : conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/kornienko.php.

2. Вершинин М. С. Электронная демократия: российские перспективы / М. С. Вершинин // Информационное общество. – 2002. – Вып. 1. – С. 17-18.

3. Базиленко А. 90 % українських користувачів інтернету активно користуються принаймні однією соціальною мережею [Електронний ресурс] / А. Базиленко // Watcher. - 10 Червня 2016. Режим доступу : <http://watcher.com.ua/2016/06/10/90-ukrayinskyh-korystuvachiv-internetu-aktyvno-korystuyutsya-prynaumni-odniyeyu-sotsialnoyu-merezheyu>.

4. Корнієнко В. О. Особливості, значення та умови реалізації діалогу в просторі політичних відносин / Корнієнко В. О., Денисюк А. В. // Гілея: збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. - К. : ВІРУАН, 2015. - Вип. 100. - С. 241-244.

5. Денисюк С. Г. Політико-комунікаційна роль Інтернет-технологій в системі «управлінська еліта-громадяни» / С. Г. Денисюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – Харків, 2012. – Вип. 21 (1013). – С. 54–59.

6. Hill, Kevin A. and Hughes, John E. Cyberpolitics: Citizen Activism in the Age of the Internet / Kevin A. and Hughes Hill, E. John. – Oxford, UK: Rowman and Littlefield Publishers Inc., 1998. – P. 157.

7. Bimber, Bruce The Internet and Political Transformation: Populism, Community, and Accelerated Pluralism / Bruce Bimber. – In: Polity, 1998. – P. 133-160.

Денисюк Світлана Георгіївна – доктор політичних наук, професор кафедри суспільно-політичних наук, професор, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: svetadenisiyk@gmail.com

Denysyuk Svetlana G. - Doctor of Political Sciences, professor of social and political sciences, professor, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsya, e-mail: svetadenisiyk@gmail.com